

Av Katarina Petersmo
Foto Pernilla Wahlman, privata bilder

- NÄR MORMOR VAR DÖENDE LÄRDE HON OSS ATT LEVA

Blommor, sol och en lycklig mormor

Alice Granath med ett av sina fyra barnbarnsbarn.

”Tänk inte så mycket. Läs inte och skriv inte hela tiden.” Så sa mormor Alice till mig någon vecka innan hon dog. Jag höll henne i handen och lovade henne det. Men den här texten, mormor, den vill jag ändå skriva.

Katarina Petersmo är frilansande copywriter och skribent.

● Juni 2016

”Vården kan inte göra något. Ät det du gillar, drick champagne om du vill.”

Det var en slump att de hittade cancer. Egentligen var mormor på sjukhuset för att hon ramlat. Hon hade Janssons och paj i kylan, allt var färdigt inför midsommar. Men hon föll i sovrummet och blev liggande i nästan tolv timmar. Hon drog sig själv i håret för att kunna resa sig, men det gick inte.

Att se henne sitta där i en sjukhus-säng kändes så fel. Hon försökte peta
vänd

Alice + Göte = 65 år av kärlek.

Vår släkt är inte stor, men vi är starka. Och det är tack vare mormor.

forts. i sig sönderkokt torsk och potatis i vit sås. Mormor var alltid så omsorgsfull. Hon skulle ha serverat gröna ärtor, skirat smör och en krispig sallad till sin fisk. Det fanns omsorg i allt hon gjorde. Inte bara att hon tog hand om oss i släkten. Hon tog även hand om sig själv. Hon klädde sig i glada färger. Skivade sina grönsaker noga.

”Nu är din mormor inte mycket att ha.”

Så sa hon och jag ville krama om henne, men vågade inte. Hennes arm var svullen och lilasvart, axeln och överarmen var brutna.

Från sjukhusets fönster såg man hela stan. Men hon ville inte titta ut. Hon sa att det här är slöseri på sommaren.

Vi började förstå att hennes onda mage inte handlade om benskörhet, som de sagt på vårdcentralen. Det var något annat. Men läkarens besked var dubbelt. Eller så var det bara vi som tolkade det så. *Vi ser nåt på levern och lite på lungan och revben. Troligen cancer. Men det behöver inte betyda att den är elakartad. Men vården kan inte göra något. Ät det du gillar, drick champagne om du vill.*

Vi valde att tänka positivt, det kanske inte sprider sig. Mormor var helt trasig efter fallet, hon fick åka rullstol. Först måste hon bli hel, hon ska vila sin axel och sedan börja trä-

na. Det blev för mycket att ta in. Så svårt att veta hur sjuk hon egentligen var. Vad vi skulle hoppas på.

”Båda mina systrar fick cancer. Varför inte jag? Och man får tänka på att jag fick tjugo år till”, sa mormor.

● Juli

”Varför hälsade jag inte på henne oftare? Då, när hon var pigg i lägenheten.”

Efter att mormor ramlat behövde hon hjälp med allt och fick bo på ett korttidsboende.

Det var varmt och hon åkte rullstol på innergården. Vi valde skuggan, framför ett fågelbad. Jag försökte sätta mig i en hammock men blev yr och bara skrattade. Du är likadan som jag, sa mormor. Vi åt glass och slängde den sista delen av struten till fåglarna. Från början var det svårt att prata. Vad säger man egentligen? Jag är så van att alltid ha saker att se fram emot. Så vi trevade oss fram. Pratade om just det, att det är svårt att prata. Jag och min bror brukade ta med glass för att hon skulle få lite sommar. Cancern lurade tydligen hjärnan att hon var mätt, därför hade hon ingen aptit. Så de gånger mormor ändå längtade efter något att äta, då var det som om vi vunnit.

”Jag är ju gammal. Har levt ett

helt liv. Nittio år snart. Fast ändå.”

”Ja, fast ändå. Jag har aldrig tänkt dig som gammal.”

”Inte jag heller.”

Mormor brukade också skriva. Hon försökte i många år att få ner allt om hur det var att växa upp förr i tiden. Hennes föräldrar som kysade i skorna på väg till skolan, för att hålla värmen om vintern. Jag visste att hon ville samla det där. Hon undrade om jag ville fråga något. Passa på nu. Om du pratar så kan jag skriva, sa jag och hon började berätta om när hon mötte morfar, huset de byggde, tomten som kostade 204 kr.

Men vi skrev inte så mycket. Det fina var att bara sitta där. Höra åskan på avstånd och vara nära henne. Hon pekade på pelargonierna och sa att det är samma färg som hon har hemma på altanen.

”Sedan morfar dog så köper jag dem varje år. Färgen heter kärleksröd.”

Det märktes att hon började längta hem till lägenheten. Till sina egna saker.

Varför hälsade jag inte på henne oftare? Då, när hon var pigg i lägenheten. Hon fanns ju alltid där. Men nästan jämt hade jag barnen med, som drog i armen och ville vidare. Vi hade fredagsfika och hon kom alltid med nåt nybakat i korgen på rullstolen. Men det var som om vi knappt hann prata, för det var så mycket annat omkring.

● Augusti och september

”Jag har accepterat det här. Det är inte det. Det är bara så konstigt med allt man inte ska göra längre.”

Mormor spydde efter lunchen, berättade mamma. Vi försökte trösta oss med att hon kanske åt för mycket eller för fort. Men sedan sa mamma, att det är nog inte så bra.

Hon fick flytta hem igen och det var verkligen en seger. Det var som om blommorna på altanen visste att hon skulle komma. Vi firade med tårta mitt i blomsterhavet.

Mormor började prata om begravning. Hon ville inte ha någon kista och ingen ceremoni. Vi skulle bara fika hemma. Tända ljus och lyssna på Glenn Miller. Det lät fint och naturligt, men var så svårt att förstå.

”Jag har accepterat det här. Det är inte det”, sa mormor. ”Det är bara så konstigt med allt man inte ska göra längre. Tänk att jag skulle bli så här, jag också. Gammal och skrutigt”, sa hon och kämpade för att ta med rullstolen in på toaletten.

”Du kanske bara har ett bakslag?” frågade jag.

”Jag har aldrig bakslag.”

Mormors aptit blev sämre, vi försökte med allt möjligt. En dag tog jag med lite granatäpple, som blivit över från salladen hemma. Och först var hon tveksam, det brukar vara svårt att tugga kärnorna. Men de här var rosa och mjuka. Det var första gången på länge jag sett henne äta på det sättet. Äta för att det var gott. Hon såg så lycklig ut när hon åt upp allting i den lilla burken.

En dag blev hon riktigt dålig. Min mamma ringde överallt, till slut blev det ambulans och en lång väntan på akuten. Sedan blev hon hemskickad mitt i natten. Läkaren hade frågat varför vi inte hade kontaktat den palliativa vården.

”Hon har ju cancer i både lever, lunga och revben. Det står ju så här.” Och det var då vi förstod att det var dags.

Det är märkligt, men när läkaren och skoterskan från det palliativa teamet kom hem till mormor så blev allting mycket bättre. Läkaren sa redan från början att *det här kan bara*

”Jag satt i soffan och log. Så förbaskat stolt över henne. Hon lyckades alltid finna hopp.”

gå åt ett håll, men vi ska försöka göra det så bra som möjligt. Och mormor blev lugn av att de sa som det var. Rakt på sak. Precis som hon. Nu fick vi ett nummer att ringa om hon blev sämre. Hon fick även äta kortison som gjorde att hon blev lite piggare. Hon orkade se på tv igen, orkade ha åsikter om saker. Varje möte med det där teamet blev fyllt av skratt, tack vare mormors sätt att vara. Alla var förvånade efteråt, att något så jobbigt ändå kunde vara fint.

● November

”Det snöade i sidled och vi sa att det var vackert. Jag skalade en apelsin och hon orkade ta en klyfta”

”Jävla jävla jävla cancer.”

Sa mormor och log. Hon låg under sitt täcke, under den lila filten. Vi sa att det var tur att hon fick vara där, i allt som var hennes. Och det var fint att sitta på golvet intill hennes säng, så det blev sockerdricka i foten.

Hon bad mig hämta den knallblåa kjolen och blusen.

”Den kan ni klä mig i när jag dör.” Sa hon, för nu var det helt naturligt att prata om det. Det fanns inga gränser längre.

Hon köpte kläderna för elva år sedan. Men det blev aldrig någon fest. Varför gör man alltid så? Köper vackra saker till senare?

Hennes nya säng gick att styra med knapp, jag sa att hon låg som en våg.

”Min båt går snart”, sa hon. Som om hon ville testa ännu ett sätt att säga det på. Att ta slut, att dö, att inte längre finnas.

”Sedan kan ni köpa med blommor och ställa här intill, det blir fint att titta på när jag ligger här. Fast bara något enkelt. Och ni kan fika i vardagsrummet när jag somnar in. Låt det bara vara naturligt.”

Läkaren sa att det bara var att ta ännu en tablett, få bort så mycket smärta som möjligt.

Trots att hon var sjuk lärde hon mig nya saker varje gång vi sågs.

”Jag hatar ordet kanske”, sa hon.

Den meningen glömmor jag aldrig. Jag blir lugnare om jag vet saker. Därför måste jag vara envis och fråga, även om det är svårt. Hennes pappa Sigge brukade ofta säga: Ut med skiten, när han spelade kort. Att man inte ska spara på de dåliga. Det är en tanke som lever kvar i vår släkt. Problem växer sig stora om man inte tar tag i dem direkt.

”Så här är livet”, sa mormor. ”Då och då försvinner en människa vi älskar. Du måste lära dig det.” Hon blundade och drömde om att laga mat. Om att ha aptit igen och göra riktiga middagar. *Tänk om jag bara kunde ställa mig upp och vika lakan med dig*, sa hon till min mamma en dag. Eller gå och handla. Jag tänkte att det inte är de stora sakerna som man saknar. Det är de vardagliga, de självklara.

Det snöade i sidled och vi sa att det var vackert. Jag skalade en apelsin och hon orkade ta en klyfta.

Vår släkt är inte är stor men vi är starka. Och det är tack vare mormor, jag ser det tydligt nu. Det var som om hon spunnit ett nät under alla år. När hon blev dålig så kunde hon luta sig bakåt och falla i det. Det var hon som gjort att det håller. I vår släkt finns ingen avundsjuka eller tjafs och det är tack vare hennes sätt att vara. När hon blev dålig var det självklart att vi skulle göra allt vi kunde. Vi hade ju sett hur hon tagit hand om sina föräldrar när de blev gamla.

Vi var i mormors kök. Min moster Gunilla stod vid spisen, jag och kusin Maria vid mormor intill köksbordet. Hon åt sin kvällsmat och undrade:

vänd

forts. ”Varför gjorde vi inte sånt här innan. Träffades så här?”

”Men det brukar vi väl?”

”Men inte på det här sättet. Det är som om vi pratar ett annat språk nu.”

En annan dag låg hon i sängen, med klockradion på hög volym. Hon orkade inte sitta framför teven i vardagsrummet längre.

”Snart tystnar musiken”, sa hon och orden fick henne att vända upp huvudet och gråta.

Men bara lite. Sedan var hon tillbaka med blicken och klämde min hand. Hon hade gul tröja. Alltid fina kläder, hon såg inte sjuk ut i ansiktet. Det var då hon sa till mig att andas djupt, att inte tänka så mycket.

Det var som om hon ville ge oss råd. Säga allt det där som hon tänkt. Att mamma skulle sluta jobba så mycket, och inte vara så snäll mot alla hela tiden.

Mormor fick kateter och det gjorde henne lugnare. Som om hon accepterade varje steg i den där förbannade processen. Hon ville visa oss allt, lära oss hur livet fungerar.

Läkaren var på besök. Men det var som om rollerna var omkastade. *Se inte så dystert på framtiden*, sa hon till läkaren. *Kanske till och med Trump har en mild sida och allt inte blir så illa som vi tror*. Jag satt i soffan och log. Så förbaskat stolt över henne. Hon lyckades alltid finna hopp. I det mörkaste mörker kunde hon hitta något som glittrade.

”Jag kommer sakna dig”, sa mamma.

”Jag kommer sakna alla er. Eller faan också”, svarade mormor.

● Fredagen 9 december

”När en älskad mormor dör är hon ändå inte borta. En persons värme lever vidare, det måste bara vara så.”

Så kom den där dagen. Mormor hade ont. Jag kramade om henne och hon sa vad fin du är. Hon tittade på min tröja, en som hon inte sett förut. Du med, sa jag. Hur sjuk du än är så ser du så frisk och fin ut. Och hon visste att det var sant.

Jag hade mitt halsband med. Det där hjärtat med en liten pärla i som mormor gav mig när jag åkte till USA. Det grekiska ögat kallade hon det, så hon alltid kunde se mig.

Hela släkten var där under den dagen. Även min dotter fick komma en stund. Hon blev så rädd när jag berättade att gammelmormor Alice snart kommer att dö, hon fick panik. Så det var viktigt att hämta dit henne. Visa att allting är lugnt. Hon fick fika i soffan en stund, krama om sin gammelmormor.

Moster Gunilla och kusin Maria kom direkt från jobbet. De fick värma några av mormors matlådor till lunch, sånt vi fyllt hennes frys med under hösten. Mormor skulle aldrig äta mer. Hon låg i sin säng och hade svårt att andas, men kunde inte sluta ögonen och vila. Hon tittade hela dagen. Som om hon var nyfiken, ville ändå vara med. Eller så kunde hon inte längre blunda.

Vi skulle fika. Mormor hade sagt så, att vi skulle sitta i vardagsrummet och fika när hon somnade in. Och det var ju fredag. Vi brukade fredagsfika. Det var knäppt, men jag åkte till bageriet och handlade. Som om jag hade en viktig uppgift, det var skönt att följa planen.

Det blev allt svårare att höra hennes ord. *Lite ängslig, ändå*, viskade hon till mig. Men hon ville inte ha något lugnande, hon ville vara med hela vägen. Det gjorde så ont att se henne kämpa där på slutet, jag trodde att jag skulle gå sönder. Min mage vek sig när jag såg någon badda hennes läppar med en vattentuss. Det fanns ingen plats kvar att andas i hennes lungor. Så efter ett tag slutade hon. Lugnt och stilla.

Jag har skrivit i min dagbok hur det var när min gammelmormor Elin dog. Det var bara mormor som var hos henne då, och hon sa *Lilla gumman* när hon somnade in. Som ett litet barn man smeker över pannan och nattar om kvällen. Sedan klädde de henne i en blommig klänning precis som hon hade velat. Gunilla sa samma ord till mormor när hon dog. *Lilla gumman*.

Sedan låg hon där. Eller hennes kropp låg där, helt stilla kvar i sängen. Klädd i sina blåa festkläder, med det fina lakanet och rosa blom-

mor i handen. Så vacker. Det blev exakt som hon sagt.

Vi satt hos henne i flera timmar och pratade. Gunilla och Maria sa samma sak som jag tänkte, att *det känns som ett stort hål i magen*. Där det just hade gjort så ont, där var det bara tomt. Och jag tänkte att jag ska fylla det med vackra saker. En märklig tanke, men jag kände det tydligt. Jag ville ta hand om mig bättre. Inte begränsa mig utan verkligen leva. Massor av skratt och liv ska jag fylla mig med.

När jag berättade för en vän om vad som hänt så skrev hon så här till mig:

Min mormor gick bort för två år sen och jag tänker på henne och saknar henne hela tiden. Det är så svårt att förstå när någon inte finns längre. Fast på något märkligt vis så är det som att mormor är mer närvarande hos mig nu. Kanske blir det så för dig med?

Jag tror faktiskt att hon kan ha rätt.

När en älskad mormor dör är hon ändå inte borta. En persons värme lever vidare, det måste bara vara så. I dödsannonsen skrev mamma att Vår glittrande ledstjärna har slocknat. Men vad händer med en stjärna när den dör? Jo, från jorden kan vi ändå se ljuset i flera miljoner år. ●

Paus i fredagsfikat!